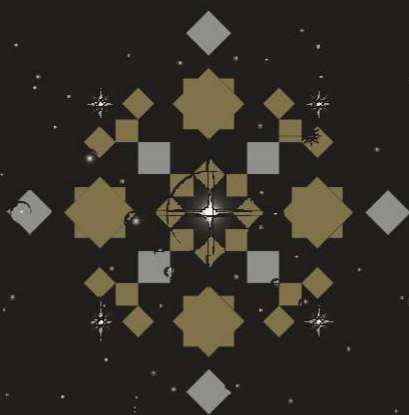

ИҚТИСОДИЁТ ИЛМИ ОСМОНИДА ЮЛДУЗГА АЙЛАНГАНЛАР

II қисм

Илмий-оммабол рисола

ИҚТИСОДИЁТ ИЛМИ ОСМОНИДА ЮЛДУЗГА АЙЛАНГАНЛАР

II қисм

Илмий-оммабон рисола

Тошкент – 2025

Xalqaro Nordik
universiteti nashriyoti

УЎК: 334.01(092)

ББК: 65.011.3г

Иқтисодиёт илми осмонида юлдузга айланганлар. (II қисм). Илмий-оммабоп рисола [Матн]. – Тошкент: «Xalqaro Nordik universiteti» nashriyoti, 2025. – 320 бет.

Ушбу рисолада илм-фан тараққиёти йўлида муҳим кашфиётларни амалга оширгани учун танланган, турли йилларда иқтисодиёт бўйича Нобель мукофотига сазовор бўлган 40 нафар олимнинг ҳаёти ва фаолияти, улар билан бўлган ибратли суҳбатлар жамланган. Рисолада нафақат иқтисодчилар томонидан яратилган назариялар, балки илм-фан олами ва жамиятда мавжуд иқтисодий вазият ҳамда сиёсат моҳияти олимлар нуқтаи назари асосида ўзига хос тарзда ёритиб берилган.

Ушбу рисола иқтисодиёт йўналишида таълим олаётган талабалар, ёш тадқиқотчилар, педагоглар ва кенг китобхонлар оммаси учун ҳам муҳим қўлланмадир.

Рисола Халқаро Нордик университетининг магистратура босқичи талабалари билан олиб борилган дарс машғулоти натижасида тайёрланган бўлиб, фаоллик кўрсатган барчага миннатдорчилик билдирамиз!

Нашрга тайёрлаганлар:

Шерзод Мустафакулов – ХНУ ректори, иқтисодиёт фанлари доктори (DSc), профессор;

Хасан Сабиров – ХНУ «Иқтисодиёт ва бизнесни бошқариш» кафедраси мудири, иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент;

Низомиддин Урмонов – ХНУ Илмий семинар аъзоси, иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент;

Мухтасар Исакова – ХНУ матбуот котиби.

Тақризчилар:

Қаландар Абдурахмонов – Ўзбекистон Фанлар академияси академиги, иқтисодиёт фанлари доктори, профессор;

Бахтиёр Салимов – ТДИУ «Яшил иқтисодиёт» кафедраси профессори, иқтисодиёт фанлари доктори;

Ақром Хошимов – «Халқ сўзи» газетаси Бош муҳаррири ўринбосари, иқтисодиёт фанлари доктори, профессор.

ISBN: 978-9910-09-048-6

© Xalqaro Nordik universiteti nashriyoti, 2025

**Иқтисодиёт бўйича
2021 йилги
Нобель мукофоти соҳиблари**

**David
Card**

**Guido
Imbens**

**Joshua
Angrist**

Нобель қўмитаси Дэвид Кард ҳақида:

«Олимларнинг изланишлари шуни кўрсатдики, табиий тажрибалар ҳам жамият учун муҳим бўлган саволларга жавоб бериши мумкин, масалан, энг кам ойлик иш ҳақи ёки иммиграция қўлами меҳнат бозорига қанчалик таъсир қилади? Уларнинг шарофати билан иқтисодиётда эмпирик тадқиқотлар инқилобий ўзгаришларга дуч келди».

Иқтисодиёт фанлари бўйича мукофотлар қўмитаси раиси Питер Фредрикссон олим ҳақида:

«Карднинг жамият учун асосий саволларни ўрганиши, Ангрис ва Имбенснинг услубий ҳиссаси табиий тажрибалар, бой билим манбаи эканлигини кўрсатди. Уларнинг изланишлари жамият учун катта фойда келтирган асосий сабабларга оид саволларга жавоб бериш қобилиятимизни сезиларли даражада яхшилади».

ДЕВИД КАРД

2021 йилда АҚШдаги етакчи университетларнинг уч олими, америкалик иқтисодчилар: **Давид Кард**, **Жошуа Ангрис** ва **Гuido Имбенс** оддий кундалик ҳаётдаги «табиий тажриба»ларнинг жамият фаровонлигига таъсирини ўрганишдаги инновацион тадқиқотлари учун Нобель мукофотига лойиқ кўрилдилар. Канадалик иқтисодчи, PhD, Берклидаги Калифорния университети профессори, АҚШ Миллий Фанлар академияси аъзоси Девид Эдвард Кард энг кам иш ҳақи, иммиграция ва таълимнинг меҳнат бозорига таъсирини таҳлил қилиб, меҳнат иқтисодиётига қўшган амалий ҳиссаси учун Нобель мукофотига сазовор бўлди.

Девид Кард 1956 йилда Канаданинг Гвелф (Guelph) шаҳрида таваллуд топган. У 1987 йилда Куинс (Queen's) университетининг физика йўналиши бўйича бакалавриат босқичини тамомлаган. 1983 йилда Принстон (Princeton) университетига иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори илмий даражасини олган. Девид 1983 йилдан Принстон ва Беркли университетларида дарс берган. 1995 йилда Жон Бейтс Кларк медали, BBVA Foundation Frontiers of Knowledge Award халқаро мукофотлари ва 2021 йилда Нобель мукофоти билан тақдирланган.

Ижтимоий фанлардаги кўплаб долзарб саволлар сабаб ва натижа билан боғлиқ. Ушбу саволларнинг баъзиларига табиий тажрибалар ёрдамида жавоб бериш мумкин. Девид Кард табиий тажрибалардан фойдаланиб, энг кам иш ҳақи, иммиграция ва таълимнинг меҳнат бозорига таъсирини таҳлил қилди. Натижалар шуни кўрсатдики, энг кам иш ҳақини ошириш, аввал ўйланганидек, иш ўринларини камайтириш эвазига бўлиши шарт эмас.

Девиднинг тажрибалари фанга меҳнат бозори ҳақида янги тушунчалар берди. Табиий тажрибалардан сабаб ва таъсир ҳақида қандай хулосалар чиқариш мумкинлигини кўрсатди. Уларнинг ён-

дашуви бошқа соҳаларга ҳам тарқалди ва эмпирик тадқиқотларда инқилоб қилди.

Иммиграция иш ҳақи ва бандлик даражасига қандай таъсир қилади? Узоқроқ таълим кимнингдир келажакдаги даромадига қандай таъсир этади? Бу саволларга жавоб бериш қийин, чунки таққослаш учун ҳеч нарса йўқ эди. Бироқ Девид ва унинг ҳамкорлари бу ва шунга ўхшаш саволларга табиий тажрибалар ёрдамида жавоб бериш мумкинлигини кўрсатдилар.

Унинг 1990 йиллар бошидаги тадқиқотлари анъанавий қарашларга қарши чиқиб, янги таҳлиллар ва қўшимча тушунчаларга олиб келди. Натижалар шуни кўрсатдики, энг кам иш ҳақини ошириш иш ўринларининг қисқаришига олиб келмайди. Шунингдек, мактаблардаги ресурслар ўқувчиларнинг келажакдаги меҳнат бозоридаги муваффақияти учун аввал ўйланганидан кўра муҳимроқ экани англаб етилди.

Шундай бўлса-да, табиий тажрибанинг маълумот ва хулосаларини изоҳлаш қийин. Мисол учун, бир гуруҳ талабалар учун мажбурий таълимни бир йилга узайтириш гуруҳдаги барчага бир хил таъсир кўрсатмайди. Баъзи талабалар шундоқ ҳам ўқишни давом эттирган бўларди ва айримлар учун таълимнинг қиймати аҳамиятсиз бўлиши мумкин.

Хўш, мактабда қўшимча бир йил ўқишнинг таъсири ҳақида бирон бир хулоса чиқариш мумкинми? 1990 йилларнинг ўртала-рида Кард, Жошуа Ангрис ва Гуидо Имбенс ушбу услубий муаммони ҳал қилишди.

ДЕВИД КАРД БИЛАН СУҲБАТ

2022 йил 9 февралда nobelprize.org иқтисодчи Девид Кард билан биринчи иши, илм-фандаги муваффақиятсизлик ва хилма-хиллик билан қандай курашиши ҳақида суҳбатлашди.

Мухбир: *Сиз «Меҳнат иқтисодиётига қўшган эмпирик ҳиссаларингиз» учун иқтисод фанлари бўйича 2021 йилги мукофотни олдингиз. Сизнинг биринчи ҳақиқий ишингиз нима эди?*

Девид Кард: Агар сиз фермада катта бўлсангиз, саккиз ёки тўққиз ёшда, балки ундан ҳам эртароқ ишлашни бошлайсиз. Дастлаб кичик юмушларга ёрдам берасиз, ёшингиз бироз катта бўлганидан кейин трактор ҳайдашни ўрганасиз ва мустақил бўласиз. Менда бундай ишлар кўп эди. Қишлоқ хўжалигидаги биринчи ишим бошқа фермерларнинг кунлик ишларини бажариш бўлган.

Мен ўсган жой яқинида маҳаллий университет ва унинг катта тадқиқот фермаси бор эди. У ерда тажриба ва шунга ўхшаш ишларни бажарар эдилар. Шу тариқа мен у ерда бир неча ёз ишладим ва тажриба орттирдим.

Мухбир: *Иқтисодиёт фани билан шуғулланишга қарор қилганингизда ҳал қилувчи дамлар бўлганми?*

Девид Кард: Адашмасам, олий таълим олиш даврида, коллежнинг охириги йилида мен ўқиган университетда иқтисод ҳозиргидан анча тор доирадаги фан эди. Ўқитувчилар сони кўп бўлса ҳам, талабалар нисбатан кам эди. Биз учун жуда идеал шароит бор эди. Кўплаб устозлар бўлиб, улар бизга мақола ёзишни ўргатадиган курс ташкил қилиб берарди. Олий таълим олиш даврида катта диссертация тайёрладим.

Ўша пайтда, яъни 1970 йилларда Канада ва Қўшма Штатларда жуда кўп иш ташлашлар бўлган ва мен бу мавзуга қизиқиб қолдим. Биз компьютерлардан фойдаланардиқ, бу иш ҳозиргидан бироз оғирроқ эди. Дастурларингизни картон карталарга ёзишингиз керак эди, кейин улар компьютер томонидан ўқилар эди. У ерда бир вақтнинг ўзида бошқа кўплаб талабалар ҳам ишлаган, уларнинг баъзилари билан мен ҳали ҳам дўстман. Ушбу тадқиқот билан

шуғулланадиган бир неча дўстларим ҳам бор. Кейин аспирантурада ўқишга қарор қилдим.

Мухбир: *Иқтисодий фанлар соҳасида қандай қилиб хилма-хилликни кўпроқ рағбатлантиришимиз мумкин, деб айта оласиз?*

Девид Кард: Мен сўнги 10 йил ичида ҳеч бўлмаганда Қўшма Штатларда ҳамма нарса ўзгарди, деган бўлардим. Сиз буни ҳақиқатан ҳам кўп жойда кўришингиз мумкин. Таниқли профессор-ўқитувчилар махсус мукофотларга сазовор бўлиши ҳақида бир қанча тадқиқотлар ўтказдим ва иқтисод ҳамда бошқа соҳаларда аёлларга бериладиган мукофотларнинг улуши ҳақиқатан ҳам ошиб кетганининг гувоҳи бўлдим. Аёл-олималарнинг тан олинishi ва намуна сифатида кўрсатилиши ижобий таъсир кўрсатиши мумкин.

Бирмунча вақт аввал, 1960–1970 йилларда аёл олималарга нисбатан камситиш бор эди. Ҳозир магистратура таълимида қарашлар ҳақиқатан ҳам ўзгарди. Шу боис ҳозир мен энг яхши дастурларнинг нисбати деярли 50/50 деб ўйлайман. Улар ҳақиқатан 50/50 га яқин бўлишига ишонч ҳосил қилиш учун қўлларини чўзишмоқда ва қаттиқ интилишмоқда.

Камчиликлар масаласига келсак, бу оғирроқ муаммо. Америка Қўшма Штатларида ҳар йили иқтисод фанлари номзоди илмий даражасини олган атиги тўрт ёки беш нафар афро-америкалик бор, бу жуда кам сон. Бунга бир қатор омиллар, жумладан, иқтисод бўйича юқори сифатли университетларни тамомлаган афро-америкаликларнинг етишмаслиги сабаб бўлиши мумкин. Биз болаларни, айниқса, кам сонли юқори иқтидорли болаларни иқтисодда «ушлаб туриш» ва уларнинг бакалаврият дастури, кейин эса PhD даражасига етказиш бўйича унчалик қониқарли ишлар қилмаяпмиз.

Бошқа жиҳатдан, агар уларнинг ўрнида бўлсак, PhD даражасини олиш мутлақо тўғри йўл эканлиги ҳам аниқ эмас, улар учун бошқа яхши имкониятлар кўп. Масалан, ҳуқуқшунослик факультетига кириш ҳақиқатан ҳам айрим истеъдодли ёшлар учун жуда муҳим бўлиши мумкин. Бизга ҳуқуқшунослик касбида мутахассислар керак. Қўшма Штатларда ҳамма нарса адвокатлар томонидан бошқарилади. Агар сизнинг ваколатингиз бўлмаса, муаммога дуч

келасиз ва бу воқеалар ривожини ўзгартиради. Менимча, бу иқтисоддан кўра кўпроқ фавқуллодда вазият бўлиши мумкин.

Мухбир: *Иқтисодиёт фанлари соҳасида муваффақиятли олим ёки тадқиқотчи бўлишни истасангиз шахс сифатида қандай фазилатларга эга бўлиши керак?*

Девид Кард: Касбимиз, хусусан, иқтисод жуда масъулиятли иш. Бу бошқа фанлардан бироз фарқ қилади. Инсонлар PhD даражасига эга бўлганларида улар ўша пайтда жуда оригинал тадқиқот ишларини олиб борган бўладилар. Улар лабораторияда шуғулланиб, унинг директори ва фан номзоди маслаҳатчисига ёрдам беришлари эмас, ўзларининг мустақил тадқиқотлари билан чиқишлари керак бўлади. Буни бажаришда талабаларга катта босим бор. Мен бу тўғри тизим эканлигига тўлиқ ишончим комил эмас, лекин бу бизда мавжуд тизим. Фақат катта кўламдаги босим бор ва бу кимдир лавозимга эга бўлгунга қадар сақланиб қолади. Демак, саккиз-тўққиз йиллик кучли босим тахминан 25 ёшдан 35 ёшгача бўлган давр оралиғига тўғри келади. Ўйлайманки, асосан катта босимга дош бера оладиган сабрли ва жуда узоқ вақт ишлай оладиган одамларгина ишни охирига етказа олади. Бу аёллар учун имкониятни камайтиради, чунки бу вақтда улар оила қуриш ҳақида оқилона ўйлашлари зарур.

Мухбир: *Ижодкорлик, қатъиятлилик ва омадсизликларга дош бериш илм-фанда муваффақият қозонишининг муҳим хусусиятлари, деб айта оласизми?*

Девид Кард: Албатта. Улардан энг қийини муваффақиятсизликка дош беришдир. Бу жуда қийин. Бир текис резюмега эга одамларнинг аксарияти ҳали ҳеч қандай муваффақиятсизликка учрамаган. Ёки улар, аҳтимол, биринчи муваффақиятсизликка учраганларида 25–28 ёшда бўлишади, яъни улар PhD дастурида яхши ишлай олмаган пайтларида. Бу қийин муаммо бўлиши мумкин, уни баъзи талабалар ҳал қилишга тайёр эмаслар. Чунки улар илгари бундай омадсизликка дуч келмаганлар.

Қатъийлик – менимча, ўз-ўзини тарк этиш. Бу юқори мажбуриятли майдон. Иқтисодиёт билан шуғулланадиган ва жуда катта муваффақиятга эришган кўпчилик одамлар ақл бовар қилмайди-

ган одамлардир. Улар у ерда кунига 12–15 соат, ҳафтада етти кун бир нечта танаффуслар билангина ишлайдилар.

Мухбир: *Ҳаётингиздаги муваффақиятсизликларни қандай енгингиз?*

Девид Кард: Аслида, мен ҳеч қандай катта монументал муваффақиятсизликка учрамаганман. Кўпинча мавжуд бўлган энг одатий муаммо шундаки, лойиҳа устида ишлайсиз, ҳақиқатан ҳам қизиқарли ва натижалар муҳим, деб ўйлайсиз, кейин эса бошқалар бунга аҳамият бермайдилар. Менимча, бундай муаммонинг энг яхши антидоти (қаршилиги) бу, биласизми, янги ғоя бўлиши. Одамлар доимо янги ғояни излайдилар ва ўйлашади. Умид қиламанки, бу ҳақиқатан ҳам одамларни ҳаяжонга солади.

Мухбир: *Велосипедларни ва ёғоч билан ишлашни яхши кўришингизни эшитдим. Бўш вақтингизда нима қилишни ёқтиришингиз ҳақида кўпроқ гапириб бера оласизми?*

Девид Кард: Менинг ёғочга ишлов бериш хунарим бор ва вақти-вақти билан мебель ясайман. Лекин сўнги икки йил ичида менда бунинг учун кўп вақт бўлмади. Тўғриси айтсам, Нобель мукофоти иши кўп вақт талаб этади, шунинг учун мен бунинг бироз силжишига эътибор қаратдим.

Мен завқланиб шуғулланадиган иш бу – велосипед ҳайдаш. Мен мактабга кампусда машина қўйиш жойи йўқлиги сабабли велосипедда борардим. Лекин ҳозир университетда тўхташ жойи бўлишига қарамай, машина ҳайдашдан кўра велосипедда юриш тезроқ ва ёқимлироқ.

Мухбир: *Ҳаммуаллифингиз Гуидо Имбенсни узоқ вақтдан бери биласиз, шундай эмасми?*

Девид Кард: Бу ҳақида жуда яхши ҳикоя айтиб бера оламан. Мен Берклига офисимда ўтирган эдим. У менга кўнғироқ қилди. Айтмоқчиманки, мен уни яхши билардим. Кўнғироқ қилиб, деди: «Девид, мен Сюзан билан оила қурмоқчиман. У Стенфордда иш топди. Менга Берклида иш керак». Чунки у ўша пайтда Улада эди. Шунинг учун мен: «Яхши, мен иш топиш чорасини кўраман», дедим. Бу жуда яхши бўлди, чунки у Берклидаги факультетга ажойиб қў-

шимча куч бўлди ва ҳақиқатан ҳам катта ижобий таъсир кўрсатди. Афсуски, у ва Сюзан Гарвардга бориш учун иш таклифини олишди. Улар кетишди, лекин кейинроқ яна Стенфордга қайтиб келишди.

Мухбир: *Совринингиз ҳақидаги хабарни эшитганингизда ўзингизни қандай ҳис қилдингиз? Сиз эрта тонгда уйга келган ва эндигина парвоздан қўнганмидингиз?*

Девид Кард: Мен Канададан онамни кўриш учун қайтган эдим. Аэропортдан Сан-Франсиско ҳудудидан бироз ташқарида жойлашган Сонома округидаги уйимизга бордим. Хотиним: «Ҳозиргина уяли телефонимга уйдаги автоматик жавоб бериш аппаратада хабар борлиги ҳақида сигнал келди», деди. Ва кейин у хабарни очди ва унда айтилишича, биласизми, улар Швециядан қўнғироқ қилишмоқда экан. Биз аввалига Канададаги дўстим ҳазиллашмоқда, деб ўйладик. Кейин эса бу ҳақиқий швед телефон рақами эканлигини тушундик.

Мухбир: *Иқтисодиёт, хусусан, меҳнат иқтисодиётини ўрганишга сизни нима илҳомлантирди?*

Девид Кард: Мен бу воқеани кўп такрорлаганман. Дастлаб физика мутахассиси эдим. Иккинчи курслигимда дўстим иқтисод фанини ўқиётган эди ва у формулалар билан боғлиқ муаммоларга дуч келди. Бу техникмавзуга оид китоб эди, шунинг учун у мендан кўриб чиқишимни сўради ва мен: «Худойим, бу жуда қизиқ», деб ўйлай бошладим. Шундай қилиб, «Бу яхши мавзуга ўхшайди», дедим. Ҳақиқатан ҳам ўрганиш жуда қизиқарли эди, чунки мен аввал бу ҳақида ҳеч нарса билмасдим.

Мухбир: *Тарихдаги қайси иқтисодчи ва иқтисодчи-мутафаккирлар сизга кўпроқ таъсир қилган? Сиз маълум бир иқтисодий фикр мактаби билан танишимсиз?*

Девид Кард: Замонавий меҳнат иқтисодиётини 1950 йилларда ўрганиш бошланган эди. Бунинг ортидаги асосий шахс, эҳтимол, жамоатчиликка яхши таниш бўлмаган Грегг Льюис исмли инсон эди. У Чикаго университети профессори бўлган ва кейинги йилларида Дюкга кўчиб ўтган. Унинг ўрни меҳнат иқтисодиёти соҳасида жуда муҳим. Чунки у кўплаб машҳур иқтисодчилар, шу

жумладан, Гари Беккер, Шервин Розен ва бошқа кўплаб иқтисодчиларнинг диссертацияси бўйича маслаҳатчи бўлган.

У эмпирик йўналишга эътибор қаратиб, меҳнат иқтисодиётининг мақсади миқдорий маълумотларга эга бўлиш ва меҳнат бозорида нима содир бўлаётганини тушунишга ҳаракат қилиш, деб ҳисобларди. Сиёсий жиҳатдан у анча консерватив эди. Лекин иш фаолиятида асосан баъзи оддий иқтисодий моделлар ёрдамида меҳнат бозори ва одамлар ўртасидаги хатти-ҳаракатларни тасвирлаш ҳамда тушунишга ҳаракат қилди.

Мухбир: Бу кейинги саволга ажойиб ўтиш бўлди. Ўтган йили сиз меҳнат иқтисодиёти бўйича тадқиқотларингиз учун иқтисод бўйича Нобель мукофотига сазовор бўлдингиз. Жумладан, мен топган кўплаб машҳур ишингиз иммиграция ва энг кам иш ҳақи ҳақида эди. Берклидаги жорий иш ташлаш ва ГСИларга берилган иш ҳақи ҳамда имтиёзлар (ёки уларнинг етишмаслиги) ҳақида қандай фикрдасиз?

Девид Кард: Хоҳ ишонинг хоҳ ишонманг, мен ўттиз ёш ўрталарида энг кам иш ҳақи ва иммиграция бўйича ишлашни бошлаганман.

Иш ташлашлар ҳақида бир қатор мақолалар ёзганман. Ҳозир ўша пайтдаги ҳолат биз ўйлаган моделларга мос келишига тўлиқ ишончим комил эмас. Эҳтимол, қайсидир даражада мос келар. Университет олдида қийин муаммо бор эди, маблағга жуда қийналган. Беркли асосан бой хусусий университетлар билан рақобатлашишга ҳаракат қилади.

Рақобатбардош равишда ўқитувчиларни ёллашга ҳаракат қиладиган университетлар Принстон, Гарвард, Йель, Стенфорд ва бошқалар эди. Бу университетлар анча кўпроқ ресурсларга эга. Берклида эса ҳар доим маблағ етишмайди. Бир неча йиллар муаммога дуч келдик, чунки стипендияларимиз жуда кам. Рақобатбардош бўлиш учун талабаларга ўқитишга тўланадиган маблағ нисбатан кам эди. Бу йилига йигирма минг долларни ташкил қилган. Бу эса ҳудудда яшаш учун етарли эмас. Аслида, университетда барча аспирантлар 34 000 доллар олиши кераклиги бўйича қоида бор.

Мухбир: Бу ҳақиқатанми?

Девид Кард: Шундай, ҳозир камида 34,000\$ кафолатсиз та-

лабани кампуста кирита олмайсиз. Хуллас, ҳеч ким бу ҳақида гапирмайди, лекин аслида улар йигирма мингга тўламайдилар. Улар бундан ҳам кўпроқ нарсани олишмоқда.

Мухбир: *Тўлиқ кунлик иш учун юз мингга қўтариладиган ярим кунлик иш учунми?*

Девид Кард: Ҳа. Бу рақобатчилардан анча юқори. Стенфорд ва шунга ўхшаш барча жойлар, эҳтимол, қирққа яқинроқ тўлайди. Агар улар рақобатга тўлиқ мос келадиган бўлса ҳам, ҳозирги талаблардан анча паст бўлиши мумкин. Яна бир муаммо борки, бу ҳақда ҳеч ким гапиришни истамайди. Бутунги кунда кўп соҳаларда аспирантлар учун иш йўқ. Ижтимоий фанларни битиргач, меҳнат бозорида ўрин топиш жуда қийин. Ҳатто кўплаб STEM соҳаларида ҳам меҳнат бозорига кириш жуда қийин, масалан, агар сиз биокимё ёки кимё бўйича битирсангиз, кўпинча бир неча йил тадқиқотчи (постдок) бўлиб ишлашингиз керак бўлади.

Юқори иш ҳақи олишни хоҳлайдиган гуруҳлардан бири бу – тадқиқотчилар. АҚШнинг барча олий таълим муассасаларида ҳақиқатан ҳам шундай жиддий муаммо бор. Лекин бунинг Берклига алоқаси йўқ, кўплаб соҳаларда фан докторлари етишиб чиқмоқда.

Мухбир: *Иқтисодиёт ҳам шу соҳалар жумласиданми?*

Девид Кард: Кўплаб битирувчиларимиз олий таълимдан ташқарида ҳам ишлашлари мумкин. Бизнинг PhD синфимиз, эҳтимол, ўттиз фоиз хусусий секторга, технологияга, йўлини топиб яна ўндан ўн беш фоизгача давлат идоралари ва Жаҳон банки каби халқаро агентликларга боради. Иқтисод фанлари номзодлари учун талаб жуда юқори. Худди шу нарса компьютер фанида ҳам мавжуд. Компьютер фанлари бўйича йилига жуда кўп фан докторлари битиради, бу иқтисоддан ҳам анча катта. Уларнинг жуда кам қисми академияга киради ҳамда деярли барчаси хусусий секторга жойлашади.

Компьютер фанлари бўйича PhD даражасидагиларга жуда катта талаб мавжуд. Бироқ бошқа соҳаларда бундай дея олмайман. Қандайдир катта номутаносиблик мавжуд. Докторлик диссертаци-

ясига талаб жуда юқори бўлган айрим соҳалар мавжудки, уларни амалга оширадиган деярли ҳеч ким йўқ.

Мухбир: *Хўш, фан номзодлари учун талаб юқори бўлган соҳаларда маош ҳам юқори бўладими?*

Девид Кард: Академияда оладиган маош ва талаб ўртасидаги боғлиқлик унчалик аниқ эмас. Ташқи бозорда эса – ҳа.

Мухбир: *Айрим ишларингиз билан Нобель мукофотини қўлга киритган кунингизданоқ танишимиз. Профессор Алан Крюгер билан биргаликда энг кам иш ҳақи бўйича ишингиз қизгин баҳс-мунозараларга сабаб бўлди, USI профессори Девид Ноймарк жиддий муаммога дуч келди. Ноймарк ва Вашернинг давом этаётган ишлари ва уларнинг профессор Дюбе каби иқтисодчилар билан баҳслари ҳақида фикрингиз қандай?*

Девид Кард: Хўш, мен буни тушунмаганман. Крюгер ва мен 1990 йилларда ишлаганимизда, Нью-Жерси ва Пенсилвания ҳақида бир нечта мақолалар ёздик. Кейин эса китоб. Шундай сўнг биз бу мавзу устида бошқа ишламадик. Шундай экан, ушбу мавзунини ёшларга топширишга ҳаракат қилиш яхшироқ деб ўйладик.

Менинг таассуротим шундан иборатки, ўтган 30 йил ичида олиб борилган янги тадқиқотларнинг аксарияти бизнинг натижаларимизга айрим ҳолларда кўп ёки камроқ мос келади. Энг кам иш ҳақининг ошиши ёки энг кам ойлик иш ҳақининг ўрнатилгани бу ҳолатга олиб келишидан кўрқинибди. Катта иш ўринларини йўқотиш юз бермади. Бунга ёрқин мисол, Германияда 2015 йилгача ишчилар ҳеч қачон энг кам иш ҳақига эга бўлмаганлар. Ҳеч қачон!

Кейин улар 8,50 евродан жорий қилишди. Германиянинг паст маошли ҳудудларида бу нисбатан юқори ҳақ ҳисобланади. Бунинг иқтисодийга ҳалокатли таъсири бўлишидан кўрқинибди ҳолатлари жуда юқори эди. Иқтисодчилар томонидан бу катта иш ўринларини йўқотишга олиб келиши ҳақида кўплаб башоратлар қилинарди, аммо бундай бўлмади. Германиядан бу борада жуда кўп яхши маълумотлар мавжуд, улар АҚШдагидан анча яхши. Шунинг учун биз буни диққат билан ўрганишимиз мумкин ва бунинг устида жуда кўп одамлар ишлаган.

Менимча, бу Ноймарк ва Вашернинг нуқтаи назарини ўзгартирмади, чунки академияда одамлар бошқа тарафга қарши

курашиши, бошқа томонни забт этиши учун маълум қоида бор. Бу уларнинг қоидаси, менимча. Мен нима учун эканлигини тушунмаяпман, лекин бу уларнинг қоидаси. Кўпинча форумни бошқараётган одамлар бир томонда, саксон бешдан тўқсон фоизгача далиллар ўз тарафида, ўн фоизи бошқа тарафда бўлса ҳам, ҳар икки тарафга ҳам бирдек аҳамият беришади. Бунга мисол – иқлим ўзгариши.

Кўп йиллар давомида иқлим ўзгаришини инкор этувчилар бор эди. Шундай бўлса ҳам, кўп одамлар буни бутунлай ақдан озган, деб ўйлашди. Шундай қилиб, консенсус (келишув)га эришилмагунча, бу ҳеч қачон содир бўлмайди деб ўйлашган. Демокчи-манки, ҳали ҳам иқлимни инкор этувчилар бор (кулади). Ҳа, мен билмайман. Шунинг учун менимча, бу уларнинг иши, деганимиз маъқул. Улар у ердан чиқиб кетишади ва тирикчилик қилишади.

Мухбир: *Тушундим. Менимча, Германияда олиб борилган тадқиқотлар, эҳтимол, иқтисод бирлашган ва энг кам иш ҳақи унчалик аҳамият касб этмаслиги ҳақидаги таъвишга сабаб бўладими?*

Девид Кард: Аслида, бу Крюгер ва мен 1980 йилларнинг охирида ҳисса қўшган асосий нарсаси эди. Шу пайтгача ҳеч ким энг кам иш ҳақининг иш ҳақиға таъсирини ўрганмаган эди. Ҳеч қандай маълумот йўқ эди.

Биринчи ишимиз ҳақиқатан ҳам энг кам иш ҳақи оширилганда баъзи одамларнинг ойликлари ошишини кўрсатди. Хоҳ ишонинг, хоҳ ишонманг, 1940 ва 1950 йилларда баъзи ишчилар соатига 4 доллар ишлаб топди. Энг кам иш ҳақидан камроқ маош оладиган ҳар бир киши шунчаки йўқ бўлиб кетади. Бу стандарт кўриниш эди.

Мухбир: *Тўғри, лекин бу мувозанатлашган бозорни назарда тутмайдими?*

Девид Кард: Унчалик кўп бўлмаган моделни ўйлаб топиш жуда қийин. Нега сиз соатига 4 доллар оладиган одамни ишга олиб, иш ҳақини соатига 5 долларга кўтаришингиз мумкин? Илгари 5,50 доллар маош оладиган одам бор эди, шунинг учун у бошқа дўстимга қараганда 30 % кўпроқ пул топарди. Нега биз бу йигитдан қутулиб, бошқа йигитларни ишга олмаймиз? Қандай ишлашининг

стандарт кўринишида жуда кўп муаммолар мавжуд. Бу 35 йил давомида тўғри бўлиб келган. Аста-секин сўнгги бир неча йил ичида содир бўлган бошқа нарса, мен бу ҳақиқатан ҳам машхур оммавий ахборот воситаларида пайдо бўлганига ишончим комил эмас, лекин меҳнат бозори қандай ишлашига қараш, ҳақиқатан ҳам бироз ўзгарди.

Энди иқтисодчиларнинг фирмаларнинг маълум маошлари борлигини ва улар белгилаган иш ҳақи бўйича ўз ихтиёрига эга бўлишини шарт қилиб қўйишлари одатий ҳолдир, чунки агар улар иш ҳақини бироз пастроқ белгиласа, бу уларнинг барча ишчилари шунчаки йўқ бўлиб кетишига ўхшамайди. Ҳолбуки, агар сиз фонд бозори ҳақида ўйлаётган бўлсангиз, агар Голдман Сакс акцияларни бошқалардан 1 долларга арзонроқ сотаман деса, ҳамма «Яхши, мен ўз акцияларимни Голдманга сотмайман», дейди. Бу соф товарлар бозоридан жуда бошқача. Стандарт иқтисодий модел, аслида, товар биржаси иқтисодиётида сотиладиган нарсалар каби соф товарлар ҳақидаги моделдир.

Ҳеч ким истеъмол маҳсулотларига бўлган талабни шундай моделламайди. Шундай қилиб, сиз кўча бўйлаб юрасиз ва ёқилғи қуйиш шохобчаларини кўрасиз ва газ соф товар бўлса ҳам, бензин нархида жуда катта дисперсия бўлади. Ушбу ёқилғи қуйиш шохобчаларининг ҳар бирида бензин деярли бир хил, аммо нархлар жуда фарқли. Меҳнат бозори ҳақида ўйлашнинг энг яхши усули – ёқилғи қуйиш шохобчаси муаммосининг бир версияси. Чунки иккита ишчи мутлақо бир хил эмас. Аммо агар сиз узоқ вақт давомида буни айтганингизда, сизни ақдан заиф ёки коммунист, деб ўйлашарди.

Мухбир: *Тушундим. Бу аслида кейинги саволга яхши ўтиш, деса ҳам бўлади. Сизнингча, меҳнат бозорларининг эгилувчанлиги ҳақидаги ишингиз неоклассик иқтисодий назарияга қандай таъсир кўрсатади? Олдинги интервьюда сиз иқтисодчи Жоан Робинсоннинг иш берувчи томонидан белгиланадиган иш ҳақи назариясини тилга олганингизни ўқидим. Бу назария Маркснинг тарафдори бўлган Михал Калеский каби ноанъанавий иқтисодчиларнинг ишларига ўхшашидир. Сизнинг тадқиқотингиз иқтисодий фикрнинг кўпроқ ҳетеродокс мактабларига марказ босқичини эгаллаши учун эшик очади, деб ўйлайсизми?*

Девид Кард: Аслида ундай эмас. Дарҳақиқат, Жоан Робинсон

ҳам чап қанот эди. Менимча, унинг тадқиқотлари иқтисодчилар томонидан унчалик кенг қабул қилинмаганининг сабабларидан бири унинг у ердан жуда узоқда бўлганлиги эди (қулади). Бу жуда таажжубли. У ҳам эмпирик йўналтирилган эмас эди. Аммо мен ҳетеродокс иқтисод нима эканлигини унчалик билмайман. Бу ҳақда озроқ биламан. Бу асосан макроиқтисодиёт билан боғлиқ кўринади.

Масалан, унда ишлайдиганларнинг аксарияти макроиқтисодчилардир. Мен каби микроиқтисодиётда ишлайдиган одамлар макроиқтисодиётни жуда яхши тушунавермаймиз ва биз бунга эътибор бермаймиз. Бу жуда зиддиятли соҳа, одамлар доимо ҳамма нарсани қайта судга беришади. Шундай қилиб, макро соҳада далиллар жуда чайқалади, шунинг учун одамлар асосан ўз қарашларини (ҳар доим) ўзгартирадилар. Мен бу исмни эшитганман, Калески – Англиядаги полшалик йигит, лекин шундай эканига ишончим комил эмас.

Мухбир: *Ҳа, у Робинсон каби «пост-кейнс»чи эди.*

Девид Кард: *Ҳа, лекин мен пост-кейнсчи нима эканлигини билмайман.*

Мухбир: *Бу – Кейнснинг неоклассик иқтисоддан мавҳумлаштирилган ишларига кўпроқ эътибор қаратадиганлар. Масалан, таклиф эмас, балки иқтисодиётнинг ҳаракатлантирувчи кучи ва асосий куч сифатида ялпи талабга эътибор қаратиш.*

Девид Кард: *Бу мен учун тўлиқ маънога эга эканлигига ишончим комил эмас.*

Мухбир: *Мен кўрганларим орасида кўпгина ҳетеродокс иқтисодчилар сизнинг ишингизни келтиришади. Бундан ташқари, иқтисодий натижаларни вақт ўтиши билан такрорлаб бўлмайди. Ҳатто профессор Самуелсон ва Нордхаус 1978 йилги машҳур Иқтисодиёт дарсликларида иқтисодий экспериментни қоралайдилар. Аммо сизнинг ва хулқ-атвор иқтисодчиларининг эмпирик ишлари бугунги кунда кенг ҳурматга сазовор. Иқтисодиётдаги эмпирик ишларга скептиклар ҳақида қандай фикрдасиз?*

Девид Кард: *Менимча, одамлар эмпирик тадқиқот ҳақи-*

қатда такрорланиши мумкинми, деган муаммолар ҳақида ташвишланишса керак. Бу жуда асосли ташвиш. Кеча биз Стенфорд президенти ўз қоғозларида суратлар чизиб қўйганини билиб олдик. Иқтисодиётда бу албатта содир бўлмайди. Одамлар кимдир эмпирик лойиҳани амалга оширганлигидан хавотирда ва таҳлилни қандай амалга оширишингиз муқаррар равишда адолатли ихтиёрийлик билан боғлиқ.

Бу эса касалхонага кирган беморлар гуруҳини ўрганаётганимиз каби жуда нозик масаладир. Сиз баъзи процедуралар кўпроқ ёки камроқ аҳамиятга эгами, шунга ўхшаш нарсаларни билишга ҳаракат қилдингиз, дейлик. Кейин эътибор қаратмоқчи бўлган одамлар намунасини қандай қисқартирасиз? Буни қандай қилганингизга қараб, баъзида турли хил жавобларни олишингиз мумкин.

Баъзида бу қисм аниқ бўлмайди. Ҳар доим кимдир буни амалга ошираётган бўлса, улар натижалар тўпламини олиш учун бутун йўл бўйлаб танлов қиладилар, деган хавотир бор. Бугунги кунда замонавий компьютерлар билан бу янада осонроқ, чунки сиз битта катта скриптда компьютер дастурларининг улкан кетма-кетлигига эга бўлишингиз мумкин. Кейин, сиз энг юқорисидан бошлашингиз ва: «Келинг, намунани аниқлаш усулини ўзгартирайлик, сўнгра якуний жадвалларимизни кўриб чиқайлик», дейишингиз мумкин. Шундай қилиб, буни бажариш қобилияти одамларга натижаларни потенциал манипуляция қилиш имконини беради, шунинг учун ҳар доим бу ҳақида ташвиш бор.

Умуман олганда, энг кам иш ҳақи бўйича адабиётда Крюгер ва мен бир нечта қоғозларни тайёрладик. Биз маълумотлар тўпланимизни тақдим этдик. Кўпгина бакалаврлар ундан фойдаланган ҳолда эконометрикани ўрганишади. Лекин энг муҳими, бошқа инсонлар асосан бошқа мамлакатларда ёки бошқа соғламаларда шунга ўхшаш маълумотларни тўплайди. Унинг кичик вариантларини синаб кўради, нимага эришганингизни кўради. Қаранг, иқтисодда сиз одатда бирон бир қоғозга унчалик эътибор бермайсиз.

Масалан, Крюгер ва мен Нью-Жерси ҳамда Пенсилвания штатларида ўтказган тадқиқотимиз муҳимлигининг ягона сабаби шундаки, биз ўша қоғозни тайёрлаганмиз, лекин кейин маълум

бўлдики, қачон бошқалар шунга ўхшаш тадқиқот қилишса, улар ҳам худди шундай натижага эришадилар. Агар бу тўғри бўлмаганида (қулади), ҳеч ким бу қоғоз ҳақида гапирмас эди. Шундай қилиб, қоғоз, ўз-ўзидан, одамлар кузатиб борадиган таҳлиллар тўпламидир. Шу нуқтада, маълум бир соҳадаги барча ҳужжатларни таҳлил қилиш ва ҳисобот беришда қандайдир ноҳолислик мавжудлигини исботлаш ва излаш усуллари мавжуд. Одатда, бундай нотўғри тушунчалар мавжуд, аммо бу кўп соҳаларда унчалик катта эмас. Бу фақат бир нечта мақолалар мавжуд бўлган жойларда ёки мавжуд бўлган маълумотлар бошқа тадқиқотчилар учун аён бўлмаган ҳолларда каттароқ масалага айланади. Бу жуда қийин вазият.

Мухбир: *Тушундим. Эътиборимни тортган махсус илмий мақолаларингиздан бири ҳақида сўрамоқчи эдим. Ҳужжатларингиздан бирини ўқиб чиқдим, у ерда сиз Португалиянинг мажбурий лойиҳаси паст даражадаги маълумотга эга бўлган эркаклар учун иш ҳақини оширганлигини билиб олдингиз. Мажбурий миллий хизмат неоконсерватив типдаги республикачилар орасида кўпроқ машҳур бўлган бўлса, сўнгги йилларда Демократик партия бундай гояга қизиққан кўринади. Масалан, 2019 йилда Демократик партиядан президентликка номзодлар – Жон Делани ва Пит Буттиги гояни қўллаб-қувватлаган. Агар гоя муносиб сиёсий қўллаб-қувватланган бўлса, АҚШда ҳам худди шундай сиёсат олиб боришни тавсия қиласизми?*

Девид Кард: *(қулади) Хўш, йўқ. Биринчидан, мен одатда ҳеч нарсани тавсия қилмайман. Мен ҳеч нарсада алоҳида позицияни эгалламайман. Мажбурий хизмат муқаррар равишда маълум одамларнинг бошқа йўлдан узилишини англатади. Қуйидаги каби бир нарсага ишонадиган баъзи одамлар бор. Айтайлик, одамларнинг 70 фоизи (ёки эҳтимол 50 фоизи) жуда яхши йўлда. Улар ўрта мактабни тугатиб, коллежга борадилар. Кейин яна ўттиздан қирқ фоизгача сарсон-саргардон юрганлар бор ва агар уларни бир муддат миллий хизматга қўйсақ, бу уларни қандайдир тузатади. Бу қандайдир кўриниш, тўғрими? Шундай қилиб, миллий хизмат ҳақида шундай фикрга эга бўлган кўплаб одамлар қаторида ўқиётганингизда, улар бошқа одамларни тўғрилаш керак, деб ўйлашади. Мен ҳар доим бошқа одамларни тўғрилаш керак, деган гояга биров шубҳа билан қарайман. Бу сиёсий мунозараларда жуда кенг тарқалган гоя. Мен бу муаммо ҳақида ташвишланардим. Биз ўрганаётган бу алоҳида*

ҳолат 1960 йилларда Португалия контекстида эди. Шундай қилиб, улар Салазар даврида 40 йил диктатурада эдилар. Салазарнинг сиёсати фақат элитадан ташқари, одамларнинг кам маълумотга эга бўлишига қаратилган эди.

Демак, бутун мамлакат ниҳоятда паст билим даражасига эга эди. Бугунги кунда ҳам баъзи одамларнинг таълим даражаси анча паст. Бу мамлакат учун катта харажат эди. Лойиҳа менинг ҳаммуаллифим Анна туфайли пайдо бўлди, у аслида Африкада ўсган, чунки унинг отаси офицер бўлган. Улар болалигида Анголада урушда қатнашишган. Унинг онаси ўқитувчи эди. Эркаклар Африкада жанг қилиш учун чақириларди ва улар ўқиш ёки ёзишни билмас эдилар.

Португалияда (бир муддат) таълим тизими аянчли даражада ёмон эди. Демак, бунинг нархи бор, агар сиз жароҳат олган бўлсангиз, бу даҳшатли нарса, лекин агар сиз ўқиган бўлсангиз, бу яхши бўлган, тўғрими? Лойиҳанинг охирига келиб, улар жанг қилишмади. Шундай қилиб, биз нимани ўргандик? Мен бошқа муаммолар учун даво сифатида ҳарбий харажатларга кўп ишонмайман, лекин мен баъзи одамларни биламан. Калифорниянинг собиқ губернатори Жерри Браун ҳар доим бу дастурда қатнашган.

Мухбир: *Тушундим. Мен сизга охирги саволни бермоқчи эдим. Шундай қилиб, мен сизни Гарварднинг осийлик талабаларга қарши эҳтимолий ирқчиликда айблангани учун судга беришаётганда ҳимоя жамоасининг бир қисми эканлигингизни кўрдим. Ушбу мавзу бўйича университетларга қўйилаётган айбловларга нисбатан ҳозирги муҳит ҳақида қандай фикрдасиз?*

Девид Кард: Менимча, Гарвард талабаларни баҳолашнинг жуда шаффоф усулига эга бўлгани учун судга тортилди. Бошқа университетларнинг қабул қилиш усулига қарасангиз, ҳеч қандай ёзув йўқ. Сиз улар нима қилганини аниқлай олмайсиз. Негадир, улар кўп талабалар орасидан танлаб олишмоқда. Гарвардда баҳолашнинг ўзига хос усули бор эди, бу жуда мунозарали бўлиб, улар «шахсий баллар» деб аталган. Маълум бўлишича, осийлик талабаларнинг бали бироз пастроқ эди (бошқа ариза берувчиларга қараганда). Менинг фикримча, бу ўша балл учун ёмон белги эди.

Агар мен масъул бўлганимда, биз буни 1950 йилда ўзгартирган бўлардик. У ҳақиқатда баҳоламоқчи бўлган нарса етакчилик ва ижтимоий хулқ-атворнинг қандайдир комбинацияси эди. Гарвардда жуда оз сонли талабалар борлигини эсдан чиқармаслигингиз керак. Бу талабаларнинг деярли барчаси жуда юқори баллга ва баъзи спорт маълумотларига эга. Шунинг учун улар қандайдир жамоада ва мактаб ёки жамоат даражасидаги ташкилотда жиддий иштирок этишган. Шахсий балл эса учинчи компонентга асосланади.

Мухбир: *Сиз талабалар Кенгашининг раиси эдингиз. Хайрия ташкилотини бошқардингизми, маҳаллангиздаги ночор болаларга математика фанидан репетиторлик қиляпсизми? Энди муаммо шунда. Албатта, Гарвардга ўқишга кирмоқчи бўлган ҳар бир киши ўз маҳаллий касалхонасида ишлаш учун кўнгилли бўлади. Хотиним жуда эксклюзив маҳаллада нотижорат ташкилотида ишлаган ва сиз кўнгилли бўладиган барча илгор фикрлайдиган болаларни кўришингиз мумкин эди. Буни резюменгизга жойлаш муҳим эди! Шундай қилиб, сиз ҳақиқатан ҳам кампусда бўлишни хоҳлаган ҳақиқий, ижтимоий тарафдор одамларни ва ҳамма челақларни тўлдираётганларни фарқлашга ҳаракат қиляпсиз! Бу жуда қийин. Лекин бунда зоя нима?*

Девид Кард: Ростини айтсам, бу масалада катта ташвиш бор, деб ўйламайман. Биласизми, Гарварддаги талабаларнинг 35 фоизи осиеликдир. Ўйлайманки, тарихан осиеликларга нисбатан камситишнинг бир қанча далиллари 60-йилларда бўлган. Худди 40–30-йилларда яхудий талабаларга қарши бўлгани каби.

Айтмоқчиманки, биз жуда кўп таҳлилларни ўтказдик. Ўшанда мен Гарвардда мутахассис эдим. Куннинг охирида даъвогарлар баҳслашаётган нарса, деб ўйламаган эдим. Даъвогарлар ҳақиқатан ҳам тасдиқловчи ҳаракатлардан халос бўлишни хоҳлашади. Улар осиеликларга умуман аҳамият бермайдилар. Олий суд фақат ижобий ҳаракатлардан халос бўлади. Шундай қилиб, у ўз мақсадига эришди. Менимча, ҳеч ким осиеликларга қандай муносабатда бўлиши борасида ҳеч нарсани ўзгартирмайди.

Маълумот ўрнида, иқтисодиёт йўналишидаги Нобель мукофоти қатор йиллар америкалик тадқиқотчиларга насиб этмоқда. Жумладан, 2018 йилда Уилям Нордхаус, Пол Ромер, 2019 йилда Абхижит Банержи, Эстер Дюфло ва Майк Кремер, 2020 йилда Паул Милгром ва Роберт Уилсон, 2021 йилда эса юқорида интервьюси баён этилган Давид Сард, Жошуа Ангрис ва Гуидо Имбенс Нобель мукофоти билан тақдирландилар.

Швеция Қироллик Фанлар академияси Бош котиби Горан К. Ханссон ва академиянинг Иқтисодиёт фанлари бўйича 2021 мукофоти қўмитаси аъзолари Питер Фредрикссон ва Ева Моерк, Алфред Нобель хотирасига иқтисод фанлари бўйича Сверигес Риксбанк мукофотини 2021 йилги ғолиб Девид Кардхунинг сурати сифатида эълон қилишди ва Гвидо Имбенс академиядаги матбуот анжуманида экранда тақдим этилди.

Стокгоlm, Швеция, 2021 йил, 11 октябрь.

Клаудио Брескиани / ТТ ахборот агентлиги.